

homines, sic & Deum. Deinde si interrogarentur Judæi utrum diligenter Deum, se diligere responderent, non ex animo mentientes, sed errando potius opinantes: quomodo enim diligere Patrem veritatis qui habent odio veritatem? Nolunt enim sua facta damnari; & hoc habet veritas. Tantum igitur oderunt veritatem quantum oderunt suas peccatas, quæ talibus irrogat. Nesciunt autem illam esse veritatem, quæ tales quales ipsi sunt damnat; ac per hoc quia veritatem, qua judicante damnantur, de Patre Deo natam nesciunt, etiam ipsum, & nesciunt, & oderunt. *Chryso- stomus* (hom. 76.) Sic igitur non habent, inquit, excusationem, per hoc quod eam quæ a sermonibus doctrinam tribuebam, sed & eam quæ ab operibus adjecti, secundum Moysi legem, (1) qui ab eo qui hoc facit, persuaderi universos iussit, cum ad pietatem ducat, & miracula tribuat. Unde subdit: *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Augustinus* (tract. 91.) Hoc scilicet peccatum quo in eum loquentem, & operantem non crederunt. Sed quid est quod addit, *Quæ nemo alius fecit*? Nulla quippe in operibus Christi videntur esse majora quam suscitatio mortuorum, (2) quod scimus etiam antiquos fecisse Prophetas. Fecit tamen aliqua Christus quæ nemo alius fecit. Sed responderet nobis, & alios fecisse quæ (3) nec ipse, nec alius fecit: Sed quod tam multa vitia, & malas valitudines, vexationesque mortalium tanta potestate sanaret, nullos omnino legitur antiquorum. Ut enim taceatur quod jubendo, sicut occurrebant, salvos singulos fecit; Marcus dicit cap. 6. quod, quocumque introibat in vicus, vel in villas, aut in civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur ut vel simbram vestimenti ejus tangerent; & quotquot tangebant eum, salvi fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum est quod ait, *In eis*, non inter eos, vel coram eis; sed proflus in eis, quia sanavit eos. Nemo tamen alius fecit quicunque talia opera in eis fecit: quoniam quisquis alius homo aliquid eorum fecit, ipso faciente fecit; hæc autem ipse non illis facientibus fecit. Sed hæc est Pater, aut Spiritus Sanctus fecit; nemo alius fecit, quia totius Trinitatis una substantia est. His ergo beneficiis amorem, non odium retribuere debuerunt; & hoc eis exprobrans adjungit dicens: *Nunc autem viderunt, & oderunt me, & Patrem meum. Chryso- stomus* (hom. eadem.) Hoc autem dicit, ne discipuli dicant: Cur igitur

(1) *Idem* qui talia & facienti, & dicenti obtemperare iussit omnes, cum & ad pietatem ducat, & miracula exhibeat maxima. (2) *Al.* quorum. (3) *Al.* omittitur nec ipse. (4) *Al.* deest accidere.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Et tract. 93. (b) Et iterum tract. 92. (c) *Idem* in (1)

intra tot nos induxisti mala? Nonne prælia, & odium prævidisti? Sed & prophetiam inducit cui subdit: *Sed ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Augustinus* 15. de Trin. (cap. 17.) Legis nomine aliquando simul omnia veteris testamenti sanctorum Scripturarum significatur eloquia; & ita Dominus hic dicit, *In lege eorum scriptus est*, cum legatur in Psalmis. *Augustinus* super Joan. (tract. eod.) Eorum autem legem dicit, non ab ipsis inventam, sed ipsis datam. Gratis autem odit qui nullum ex odio commodum quaerit, vel incommodum fugit: sic oderunt Deum impii, sic diligunt iusti, ut alia præter illum bona non expectent: quoniam ipse erit in omnibus omnia. *Gregorius* 25. Moral. (cap. 16. in novis codd. cap. 11.) Aliud est autem bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem: sicut aliud est ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare. Ex infirmitate enim plerumque solet (4) accidere amare bonum, sed implere non posse. Ex studio autem peccare, est bonum nec facere, nec amare. Sicut ergo nonnunquam gravius est peccatum diligere quam perpetrare, ita nequius est odisse iustitiam quam non fecisse. Sunt ergo nonnulli in Ecclesia, qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequuntur, & quæ ipsi facere negligunt, etiam in aliis detestantur. Horum peccatum non est infirmitate, aut ignorantia, sed ex solo studio perpetratur.

(g) *Chryso- stomus* (hom. 76.) Possent discipuli Domino dicere: Si verba à te audierunt quæ nullus dixit; si opera viderunt quæ nullus alius fecit, & tamen non profuerunt; si oderunt & Patrem tuum, & te cum eo; cuius gratia nos mittis; qualiter digni fide erimus? Ne igitur hæc cogitantes turbentur, consolationem inducit, dicens: *Cum autem venerit paraclitus, quæ ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Augustinus* (tract. 92.) Tanquam diceret: Odio me habuerunt, & occiderunt videntes; sed tale de me testimonium paraclitus perhibebit, ut eos faciat in me credere non videntes: (a) & quia ille perhibebit, & vos perhibebitis: unde sequitur: *Et vos testimonium perhibebitis. Ille cordibus vestris inspirando, vos vocibus vestris sonando: (b) unde poteritis predicare quod notis: quia ab initio mecum estis; quod modo non factus, quia illius Spiritus plenitudo nondum adest vobis. Dabit enim vobis fiducia testi-*

monium. (c) *Idem* in (1) obtemperare iussit omnes, cum & ad pietatem ducat, & miracula exhibeat maxima. (2) *Al.* quorum. (3) *Al.* omittitur nec ipse. (4) *Al.* deest accidere.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Et tract. 93. (b) Et iterum tract. 92. (c) *Idem* in (1)

nium perhibendi caritas Dei diffusa in cordibus vestris per Spiritum Sanctum qui dabitur vobis. Ille quippe testimonium perhibens, & testes fortissimos faciens abutit amicis Christi timorem, & inimicorum odium convertit in amorem. *Didymus* de Spiritu Sancto, (a) Spiritum autem Sanctum venientem consolatorem dicit, ab operatione ei nomen imponens, quia non solum (1) eos quos se dignos esse reperit, ab omni perturbatione reddit alienos, verum incredibile quoddam gaudium eis tribuit: sempiterna quippe lætitia in eorum corde versatur quorum Spiritus Sanctus habitator est. Ille Spiritus consolator à Filio mittitur, non secundum Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum ministerium; sed ut mitti deceat à Sapientia & Virtute Spiritum Dei indivisam habentem cum eadem Sapientia, & Virtute naturam. Et enim Filius missus à Patre non separatur, atque disjungitur ab eo, manens in illo, & habens illum in semetipso. Qui Spiritus Sanctus supra dicto modo missus à Filio, de Patre egreditur, non aliunde ad alia transmigrans. Quomodo enim Pater non consistit in loco, cum ultra omnem corporum sit naturam; ita & Spiritus veritatis nequaquam locorum sine clauditur, cum sit incorporalis, & excedens universam creaturam essentiam. *Chryso- stomus* (hom. 76.) Propterea vero non Spiritum Sanctum, sed Spiritum veritatis eum vocavit, ut ostendat quod erit fide dignus. Dicit autem quod à Patre procedit, quia omnia certissime novit, quemadmodum ipse ait de seipso supra 8. *Quoniam novi unde venio, & quo vado. Didymus* (ut supra.) Sed cum posset dicere, à Deo, sive Omnipotente, nihil horum tetigit; sed ait, à Patre, non quod Pater à Deo omnipotente sit alius; sed secundum proprietatem Patris intellectum parentis, egredi ab eo dicitur Spiritus veritatis. Mittente autem Filio Spiritum veritatis, simul mittit & Pater, cum eadem voluntate Patris & Filii, Spiritus veniat. *Theophylactus*. Et alias quidem Patrem dicit mittere Spiritum; nunc autem cum se misurum dixit, æquipollentiam denotat. Ne autem conferretur reniti contra Patrem, velut ab alia potestate transmittens Spiritum, addidit, à Patre, quasi acceptante Patre, & pariter destinante. Cum autem audis quod procedit, ne intelligas processum missionem esse illatam extrinsecus, qua mittuntur administratorii spiritus; (2) sed quoddam differens, & exceptæ actionis proprium processum appellat uni principali Spiritui attributum: originalis enim consistencia Spiritus est processus. Non ergo proce-

dere pro mittere sumendum est, sed ex Patre naturalem essentiam obtinere. *Augustinus* (tract. 93.) Hic aliquis forsitan quaerit, quomodo & à Filio procedat Spiritus Sanctus: Filius enim solus Patris est Filius, & Pater solus est Pater: Spiritus autem Sanctus non est unius eorum Spiritus, sed amborum, quandoquidem dicit ipse Christus, *Matth. 10.* „ Spiritus Patris vestri qui loquitur „ in vobis: „ & dicit Apostolus *Galat. 4.* „ Misit „ Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, „ Nec ob aliud nomen ipsum proprie vocari Spiritum, cum etiam si de singulis interrogemur, non possimus nisi & Patrem, & Filium Spiritum dicere. Quod ergo communiter vocatur & singulari, hoc proprie vocari oportuit eum qui non est unius eorum, sed in quo communitas apparet eorum amborum. Cur ergo non credamus quod etiam de Filio procedat Spiritus Sanctus, cum Filii quoque ipse sit Spiritus? Si enim ab eo non procederet, non post resurrectionem discipulis suis insufflasset, dicens *infra 20.* *Accipite Spiritum Sanctum.* De hac quoque virtute credendus est dicere *Evangelista* (*Luc. 6.*) „ Virtus „ de illo exibat, & sanabat omnes. „ Si ergo & de Patre, & de Filio procedat Spiritus Sanctus, cur Filius dixit, *De Patre procedit*, nisi quemadmodum solet ad eum referre & quod ipsius est de quo ipse est? unde illud est quod ait supra 7. *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui me misit.* Si igitur hæc intelligatur ejus doctrina, quam tamen dixit non suam, sed Patris, quanto magis intelligendus est & de ipso procedere Spiritus Sanctus, ubi sic ait, *De Patre procedit*, ut non diceret, *De me non procedit.* A quo autem habet Filius ut sit Deus, ab illo habet utique ut procedat ab eo Spiritus Sanctus. Hinc viciniamque & illud intelligitur, cur non dicatur natus esse, sed potius procedere Spiritus Sanctus; quoniam si & ipse Filius diceretur, quomodo tamen diceretur, quod absurdissimum est: filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Abiit autem ut inter Deum Patrem & Deum Filium tale aliquid suspicemur: quia nec filius hominum simul ex patre, & ex matre procedit; sed cum in matrem procedit ex patre, non tunc procedit & ex matre, Spiritus autem Sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam; sed simul de utroque procedit. Neque enim possumus dicere, quod non sit vita Spiritus Sanctus, cum vita Pater, vita sit Filius; ac per hoc sicut Pater, cum habeat vitam in semetipso, dedit & Filio vitam habere in semetipso; sic ei dedit vitam procedere de illo, sicut procedit & de seipso.

(1) *Al.* eos consolatur quos, &c. (2) *Legit Nicolai*: sed quamdam differentem, & excellentem, ac separatam proprietatem processum appellat, &c.
EX EDIT. P. NICOL. (a) Lib. 2.

secularum homines ferre non possunt quod in Scripturis sanctis de fide catholica reperitur, sicut nos ferre non possumus sacrilegas eorum vanitates: quid enim est ferre non posse; nisi æquo animo non habere? Quis autem fidelis, vel etiam catechumenus, antequam Spiritum Sanctum baptizatus accipiat, non æquo animo legit, atque audit, etiam si non intelligit ea quæ post ascensionem Domini scripta sunt? (a) (Tract. 98.) Dicit autem aliquis: Nihil in spirituales viri habent in doctrina quod carnalibus taceant, & spiritualibus eloquantur? Nulla quidem necessitas est ut aliqua secerata doctrina taceantur fidelibus parvulis, & fortissimum dicenda majoribus; sed spirituales spiritualia carnalibus non omnino taceant propter catholicam fidem, quæ omnibus prædicanda est; nec tamen sic edisserant ut volentes ea (1) perducere ad intelligentiam non capaciam, facilius fastidiere faciant in veritate sermonem, quam in sermone percipi veritatem. (b) Non ergo in his Domini verbis nescio quæ secreta (2) suscipimus quæ cum dicantur docente possint, portari à discipulo non possint. Sed ea ipsa quæ in doctrina religionis in quorumlibet hominum notitia dicimus, si vellet nobis Christus dicere, sicut ea dicit Angelis suis, quinam homines portare possent, etiam si essent spirituales, quales adhuc Apostoli non erant? Nam utique quidquid de creatura sciri potest, minus est ipso creatore: & quis eum tacet? (3) (c) Quis autem vivens in hoc corpore possit omnem cognoscere veritatem, cum dicat Apostolus 1. Corinth. 13. „ Ex parte scimus? “ Sed quia per Spiritum Sanctum fit ut ad ipsam quoque plenitudinem veniamus, de qua idem dicit Apostolus ibidem. „ Tunc autem facie ad faciem; “ (4) non quod est in hac tantum vita Dominus nobis promissit dicens: *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem; vel deducet vos in omnem veritatem:* quo verbo intelligimus ejus nobis plenitudinem in vita alia reservari. Ipse autem Spiritus Sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere spiritualia, & in eorum cordibus desiderium majus accendit. *Didymus* de Spiritu Sancto (Lib. 2. ult. med. inter opera Hieron.) Vel hoc dicit, quod auditores verborum ejus nondum fuerant omnia consecuti quæ postea pro nomine ejus sufferre poterant; sed aliqua tradens eis, illa quæ ma-

(1) Al. percipere ad intelligentiam non capacibus. (2) Al. Suscepimus. *Nicolai* suspicemur. (3) Al. Addit *Nicolai* quæ sequuntur. Ubi non ab omnibus nominatur? Et cum eum nemo taceat, quis est qui eum sicut intelligendus est capiat? (4) *Idem sic legit:* non &c. quod est in hac vita tantum, sed quod usque ad illam perfectionem futurum est, Dominus, &c. (5) Al. de ipso. (6) Al. omittitur esse.

Ex edit. P. Nicol. (a) Tract. 97. versus finem. (b) Eodem tract. paulo post princip. (c) Tract. 96. versus finem.

nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio; id est procedens veritas à veritate, consolator manans à consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. Denique ne quis illum à Patre, & Filii voluntate, & societate discerneret, scriptum est: *Sed quæ audiet loquetur.* *Augustinus* 2. de Trinit. (cap. 13.) Non autem hinc efficitur ut minor sit Spiritus Sanctus: secundum hoc enim dictum est quod de Patre procedit. *Augustinus* super Joan. (tract. 99.) Nec moveat quod verbum futuri temporis positum est: illa quippe audientia sempiterna est, quia est sempiterna scientia. In eo autem quod sempiternum est, sine initio, & sine fine, cuiuslibet temporis verbum ponatur: quamvis enim natura illa immutabilis non recipiat fuit, & erit, sed tantum est; non tamen mendaciter dicimus, Fuit, & est, & erit: fuit, quia numquam defuit; erit, quia numquam deerit; est: quia semper est. *Didymus* (ubi supra.) Per Spiritum etiam veritatis futurorum sanctis viris scientia certa conceditur: unde & Propheta hoc eodem repleti Spiritu prænantabant, & quasi presentia intruebantur quæ erant deinceps securura: unde sequitur: *Et quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Beda.* Constat quia multi Spiritu Sancti gratia repleti, quæ ventura erant agnoverunt. Sed (1) quia multi variis coruscant virtutibus, nec tamen quæ ventura sunt agnoscunt, potest hic sermo sic accipi. *Quæ ventura sunt, vobis annuntiabit;* id est, gaudia vobis cælestis patriæ ad memoriam reducet. Ventura vero Apostolis nuntiavit, mala scilicet quæ pro confessione Christi erant passuri, & bona quæ pro eisdem malis erant percepturi. *Chrysostomus* (hom. 77.) Elevavit igitur per hoc eorum mentem, cum ad nihil ita avidum sit humanum genus ut ad sciendum futura. Ab hac igitur eos eruit sollicitudine, ostendens, quoniam futura eis pericula prædicat, ut non incidant non observantes. Deinde ostendens quoniam dixerit omnem veritatem, inquam Spiritus Sanctus adducet, subiungit: *Ille me clarificabit.* *Augustinus* (tract. 100.) Quia scilicet diffundendo in credentium cordibus caritatem, spiritualisque faciendo declaravit eis qualiter Patri Filius esset æqualis, quem secundum carnem prius tantummodo noverant, & hominam sicut homines cogitabant. Vel certe quia per ipsam (2) caritatem fiducia repleti, & timore depulso, annuntiaverunt hominibus Christum; ac sic fama ejus diffusa est toto orbe terrarum. Quod enim facturi erant in Spiritu Sancto, hoc eundem Spiritum dixit esse facturum. *Chrysostomus* (hom. eadem.) Et quia Dominus di-

S. Thom. Oper. Tom. IX. (1) Al. Sed quidem. (2) Al. claritatem. (3) Al. impietatis consurgendi: legit *Nicolai* consurgendi.

xerat *Matth. 23.* „ Magister vester unus est, Christus; “ ut & Spiritus Sanctus suscipiatur ab eis, subiungit: *Quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* *Didymus* (de Spiritu Sancto, ut supra.) Accipere hic ut divinæ naturæ conveniat, intelligendum est: quomodo enim Filius dans non privatur his quæ tribuit, neque cum damno suo impartitur aliis; sic & Spiritus Sanctus non accipit quod non habuit: si enim prius quod non habebat accepit, translato in alium munere vacuus largitor effectus est. Sic igitur Spiritum Sanctum à Filio accipere id quod suæ naturæ fuerat, cognoscendum est; & non aliam dantem, & accipientem, sed unam significare substantiam. Siquidem & Filius eadem à Patre suscipere dicitur in quibus ipse subsistit: neque enim quid aliud est Filius, exceptis his quæ ei dantur à Patre, neque alia est Spiritus Sancti substantia præter id quod datur à Filio. *Augustinus* (tract. eodem.) Non autem propterea, sicut quidam hæretici putaverunt, minor est Filio Spiritus Sanctus, quia Filius accipiat à Patre, Spiritus Sanctus à Filio, quasi quibusdam gradibus naturam. Unde ipse quaestionem solvens, cur hoc dixerit explanat dicens: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt: propterea dixi vobis, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* *Didymus* (ut supra.) Quasi dicit: Licet à Patre procedat Spiritus veritatis, tamen quia omnia quæ habet Pater, mea sunt, & ipse Patris Spiritus meus est, & de meo accipiet. Cave autem ne cum ista dicuntur, puteris rem esse aliquam, & possessionem quæ à Patre habeatur, ac à Filio; verum quæ habet Pater juxta substantiam, id est æternitatem, immutabilitatem, bonitatem, hæc eadem habet & Filius. Procul hinc abstine Diabælicorum tendiculæ: dicunt enim: Ergo & Pater est Filius. Si autem dixisset, *Omnia quæcumque habet Deus, mea sunt, haberet occasionem tendiculæ:* dicunt enim: Ergo & Pater est Filius. cum vero dixerit, *Omnia quæ habet Pater, mea sunt,* Patris nomine se Filium declaravit, paternitatem qui Filius erat non usurpavit; quamvis & ipse per adoptionis gratiam multorum sanctorum sit pater. *Hilarius* 8. de Trin. (ante med.) Non ergo in incerto Dominus reliquit utrum ex Patre an ex Filio Spiritus paracliticus esse putetur: à Filio enim accepit quod ab illo mittitur, & à Patre procedit. Et interrogatum id ipsum sit à Filio accipere, quod à Patre procedere. Certe id ipsum atque unum esse existimabitur à Filio accipere quod si accipere à Patre: cum enim ait, omnia quæcumque habet Pater, sua esse, & ideo dixisse, de suo

nesciebant si possent viriliter ferre. *Augustinus* (tract. 94.) Vel quia superius interrogaverant eum quo esset iturus; & responderat se iturum quo ipsi tunc venire non possent: nunc ita se promittit iturum ut nullus eorum quo vadat interroget; & hoc est quod dicit: *Et nemo ex vobis interrogat me. Quo vadis?* Eantem enim in caelum non verbis quaesierunt, sed oculis deduxerunt. Videbat autem Dominus quid sua verba in eorum cordibus agerent: spiritualem quippe nondum interioribus habentes consolationem, quam per Spiritum Sanctum fuerant habituri, id quod exterius in Christo videbant, amittere metuebant; & quia se amissuros esse, illo vera denuntiant, dubitare non poterant, contristabatur (1) humanus affectus, quia carnalis desolabatur aspectus: unde sequitur: *Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.* Noverat autem ille quid eis porius expediret: quia visus interior ipse est melior, quo eos consolabatur erat Spiritus Sanctus: unde subdit: *Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam.* *Chrysostomus* (hom. 77.) Quasi dicat: Et si nullis contristemini, oportet vos audire, quia me recedere vobis confert. Quid autem confert ostendit subdens: *Si enim non abiero, paraclitus non venit ad vos.* *Augustinus* 1. de Trin. (cap. 9.) Haec autem dixit non propter inaequalitatem Verbi Dei & Spiritus Sancti, sed tanquam impedimento esset praesentia Filii hominis apud eos quo minus veniret ille qui minor non esset: quia non semetipsum exinanivit sicut Filius formam servi accipiens. Oportebat ergo ut auferretur ab eorum oculis forma servi, quam inveniunt; hoc solum Christum esse putabant quod videbant: unde sequitur: *Si autem abiero, mittam eum ad vos.* *Augustinus* (tract. 94.) Numquid autem hic positus, eum non poterat mittere quem scimus super eum baptizatum venisse, atque mansisse; immo vero à quo scimus eum numquam separabilem fuisse? Quid est ergo, *Si non abiero, paraclitus non venit ad vos*, nisi non potestis capere spiritum quamdiu secundum carnem nosse persisteritis Christum? Christo autem discedente corporaliter, non solum Spiritus Sanctus, sed & Pater, & Filius illis assuit spiritualiter. *Gregorius* 8. Moral. (cap. 17. in nov. codd. cap. 13.) Ac si aperte diceret: Si ab intentionis vestrae oculis corpus non substraho, ad intellectum vos invisibilem per consolatorium Spiritum non perduco. *Augustinus* de Ver. Dom. (serm. 60.) Hanc autem habitudinem Spiritus Sanctus paraclitus attulit, ut, ab oculis carnis forma servi remota, quam de Virginis utero acc-

(1) *Al.* desit humanus. (2) *Al.* quasi solum. (3) *Al.* nostra. (4) *Al.* arguitur.

cepit, in ipsa Dei forma, in qua Patri aequalis, etiam cum in carne dignatus est apparere, permansit, purgata mentis acie ostenderetur. *Chrysostomus* (hom. 77.) Quid autem hic dicunt qui non convenientem de Spiritu Sancto habent opinionem? Numquid expedit dominatorem abire, & servum accedere? Quae autem sit utilitas advenientis Spiritus, ostendit cum subditur: *Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de iudicio.* *Augustinus* (tract. 95.) Numquid autem Christus non arguit mundum? An forte quia Christus in Judaeorum tantum gente locutus est, mundum non videtur arguisse? Spiritus autem sanctus in discipulis ejus toto orbe diffusus, non unam gentem intelligitur arguisse, sed mundum. Sed quis audeat dicere quod per discipulos Christi arguat mundum Spiritus Sanctus, & non arguat Christus, cum clamer. *Apostolus* 2. Corinth. 13. „ An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus? „ Quos itaque arguit Spiritus Sanctus, utique & Christus. Sed dixit, *Ille arguet mundum*, quasi dicat: Ille diffundet in cordibus vestris caritatem: sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatem. Exponit deinde quid dixerit, dicens: *De peccato quidem, quia non crediderunt in me*: hoc enim peccatum (2) solum praeter ceteris posuit, quia hoc manente, caetera detinentur, & hoc discedente, caetera dimittuntur. *Augustinus* de Verbis Dom. (serm. 41.) Sed multum interest utrum quisque credat ipsum esse Christum, & utrum credat in Christum: nam ipsum esse Christum & daemones crediderunt: ille vero credit in Christum qui & sperat in Christum, & diligit Christum. *Augustinus* super Joannem (tract. 95.) Arguitur ergo mundus de peccato, quia in Christum non credit, & arguitur de justitia eorum qui credunt. Ipsa quippe fidelium comparatio, infidelium est viuperatio. *De justitia vero, quia ad Patrem vado.* Et quoniam ista vox infidelium esse consuevit, Quomodo credimus quod non videmus? ideo credentium justitiam sic oportuit diffiniri: *Quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me.* Beati enim qui non vident, & credunt. Nam & qui viderunt Christum, non in eo laudata est fides eorum, quia credebant quod videbant, id est Filium hominis, sed quia credebant quod non videbant, id est Filium Dei. Cum vero & ipsa forma servi subtrahitur eorum esset aspectibus, tunc ex omni parte impletum est, „ Justus ex fide vivit: „ *Rom.* 4. Erit itaque (3) vestra justitia, de qua mundus (4) arguetur, quoniam in me, quem non videbitis,

crederis; (1) & quandoque me videbitis: quoniam tunc sicut ero videbitis me, non quod sum vobiscum modo; id est, non videbitis mortalem, sed sempiternum: dicendo enim, *Jam non videbitis me*, velut numquam eos de cetero visuros Christum praenuntiavit. *Augustinus* de Verb. Dom. (serm. 61.) Vel aliter. Illi non crediderunt: ipse ad Patrem vadit. Illorum ergo peccatum, ipsius autem justitia. Quod enim (2) à Patre ad nos venit, misericordia est; justitia vero quod ad Patrem vadit, secundum illud *Apostoli* Philipp. 2. „ Propter quod & Deus, „ exaltavit illum. „ Sed si solus vadit ad Patrem, quid nobis prodest? An ideo solus, quia Christus unus est cum omnibus membris suis, tanquam caput cum corpore suo? Arguitur ergo mundus de peccato in eis qui non credunt in Christum, & de justitia in eis (3) qui resurgunt in membris Christi. Sequitur: *De iudicio autem, quia princeps mando hujus jam judicatus est*, id est diabolus princeps iniquorum, qui corde non habitant nisi in hoc mundo, quem diligunt. (Serm. 60.) Hoc autem ipso quo foris missus est, iudicatus est; & de hoc iudicio mundus arguitur: quia frustra de diabolo quaeritur qui non vult credere in Christum, quem iudicatum, id est foras missum, & propter nostram exercitationem forissecus expugnare permittum, non solum viri, sed etiam mulieres, & pueri, & puella martyres vicerunt. *Augustinus* super Joannem (tract. 95.) Vel iudicatus est, quoniam iudicio ignis aeterni irrevocabiliter delinatus est: & de hoc iudicio mundus arguitur, quoniam cum suo principe iudicatur, quem superbum, atque impium imitatur. Credant itaque homines in Christum, ne arguantur de peccato infidelitatis suae, quo peccata omnia detinentur; transeant in numerum fidelium, ne arguantur de justitia eorum quos iustificatos non imitantur, caveant futurum iudicium, ne cum mundi principe iudicentur, quem iudicatum imitantur. *Chrysostomus* (hom. 77.) Vel aliter. *Arguet mundum de peccato*; id est, omnem executionem abscindet, & ostendet eos (4) sine venia peccasse, non credentes in me, dum videbant Spiritus Sancti donationem ineffabilem invocato me fieri. *Augustinus* de Quaes. nov. & vet. testam. (quaest. 89.) Hoc etiam modo Spiritus Sanctus de peccato arguit mundum, quia in nomine Salvatoris, qui reprobatus est à mundo, virtutes operatus est, Salvator autem, (5) servata justitia, non trepi-

davit reverti ad eum qui se miserat, & per id quod regressus est probavit se inde venisse: unde sequitur: *Et de justitia, quia ad Patrem vado.* *Chrysostomus* (hom. 77.) Id est, ire ad Patrem erit argumentum quod irreprehensibilem agebam vitam, ut non possint adhuc dicere, quoniam hic homo peccator est, & non est ex Deo: supra 9. Rursus quoniam expugnavi adversarium (nequaquam autem peccator existens expugnasset) non possunt dicere quod demonium habeo, & quod seductor sum. Quoniam autem condemnatus est propter me, scient quod concubabant eum postea; & resurrectionem meam manifeste scient: non enim me valuit detinere. *Augustinus* de Quaes. vet. & nov. testam. (quaest. 89.) Videntes (6) daemones animas de inferis ire ad caelos, cognoverunt (7) iudicatum esse principem hujus mundi, ut reus factus in causa Salvatoris, (8) quae tenebat, jure amitteret. Haec quidem ascendente Salvatore visa sunt; sed superveniente in discipulis Spiritu Sancto, palam aperteque manifestata sunt.

(c) *Theophylactus*. Quia supra dixerat Dominus, *Expedit vobis ut ego vadam*, jam hoc amplificat dicens: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.* *Augustinus* (tract. 97.) Omnes haereticis audacias signentorum suorum, quas maxime exhorret sensus humanus, hac occasione evangelicæ sententiae colorare conantur; quasi haec ipsa sint quae tunc discipuli portare non poterant, & ea docuerit Spiritus Sanctus, quae palam docere, atque praedicare spiritus erubescit immundus. (a) Quid alia sunt mala quae portare non potest quascumque pudor humanus, & alia sunt bona quae portare non potest parvus sensus humanus. Ista sunt in corporibus impudicis, illa remota sunt à corporibus universis. (b) (Tract. 95.) Quis autem nostrum audeat eorum se dicere jam capacem quae illi capere non valebant? Ac per hoc nec à me expectanda sunt ut dicantur. Sed dicet aliquis: Sic multi possunt quod tunc non poterat Petrus; sicut multi possunt martyrio coronari, quod tunc non poterat Petrus, praesertim jam missio Spiritu Sancto, qui tunc nondum erat missus. (c) Sed numquid ideo scimus quae sunt quae dicere voluit? Absurdissime enim mihi videtur dici, tunc non potuisse portare discipulos quae de altissimis rebus invenimus in apostolicis litteris, quae postmodum scriptae sunt, nec ea Dominum dixisse narratur. Perverfarum quidem secta-

(1) *Legit Nicolai*: & quando me videbitis quod nunc (tunc) ero, non videbitis me quod sum vobiscum modo, &c. (2) *Al.* omittitur à Patre. (3) *Al.* non resurgunt. (4) *Quatuor jam supra citata exempla omittunt illa verba sine venia.* (5) *Al.* reservata. (6) *Al.* Videntes etiam daemones.

(7) *Al.* adjudicatum. (8) *Al.* quae tenebat amitteret.

Ex edit. P. Nicol. (a) Tract. 96. versus finem. (b) Et eodem tract. paulo post initium. (c) Et inferius.

CAPUT XVI.

(a) Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. Absque synagogis facient vos. Sed venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me. Sed hæc locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram.

(b) Et nunc vado ad eum qui misit me; & nemo ex vobis interrogat me. Quo vadis? Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero: mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me; de justitia vero, quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me; de judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus est.

(c) Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur de seipso; sed quæcumque audierit loquetur, & quæ futura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

(d) Modicum & jam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc quod dicit nobis: Modicum & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me; & quia vado ad Patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum? Nescimus quid loquitur. Cognovit autem Jesus quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quaeritis inter vos, quia dixi: Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me. Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos; mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini; sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus. Cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

(e) Et in illo die me non interrogabitis quidquam. Amen amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo: petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum. Hæc in proverbii locutus sum vobis. Venit hora cum jam non in proverbii loquar vobis: sed palam de Patre meo annuntiabo vobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis: ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à Deo exivi, Exivi à Patre, & veni in mundum; iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

(f) Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi ut quis te interroget. In hoc credimus quia à Deo existi. Respondit eis Jesus: Modo creditis? Ecce venit hora, & jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquantis; & non sum solus, quia Pater mecum est. Hoc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis; sed confidite: ego vici mundum.

(1) **A**ugustinus (tract. 93.) Merito promissio Spiritu Sancto, qui in eis, operante stent testes ejus, subjungit: Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. Cum enim caritas Dei, diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis, Rom. 5., fit pax multa diligentibus le-

gem Dei ut non sit illis scandalum: Psalm. 118. Deinde quæ passuri essent exprimens ait: Absque synagogis facient vos. Chrysostomus (hom. 76.) Jam enim composuerant, ut si quis confessus fuerit Christum, extra synagogam fieret. Augustinus (tract. 93.) Quid autem mali erat Apostolis expelli de Judaicis synagogis, quæ non

non fuerint inde exiuri, etiam si eos nullus expelleret? (1) Sed voluit denuntiare, quia Judæi Christum non fuerant recepturi, & quo isti non fuerant recessuri. Nam quia non erat ullus alius (2) populus Dei quam illud semen Abrahæ; si cognoscerent Christum, non alie fierent Ecclesie. Christi alie synagogæ Judæorum. Quod quia noluerant, quid restabat nisi ut remanentes extra Christum, extra synagogam facerent eos qui non reliquerunt Christum? Deinde cum hoc eis dixisset: Sed venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Quæ verba ita subiecit tanquam ex hoc consolaretur eos qui de synagogis Judaicis spellerentur. An forte de synagogis illa separatio facta fuerat turbatura ut mori vellent potius (3) quam in hac vita sine Judæorum congregationibus morari? Absit ut turbarentur qui Dei, non hominum gloriam requirebant. Ille itaque sensus est in his verbis. Extra synagogam facient vos; sed nolite solitudinem formidare. (4) Separati quippe à congregationibus eorum, tam multos in nomine meo congregabitis ut illi metuentes ne templum quod erat apud eos, & omnia legis veteris sacramenta (5) deserantur, sic interficerent vos ut Deo arbitrentur se præstare obsequium, zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam. Hoc enim de Judæis dictum debemus accipere, de quibus dixerat: Extra synagogam facient vos. Nam testes, id est martyres Christi, etiam si occisi sunt à Gentilibus, non tamen illi arbitrati sunt Deo, sed diis suis falsis obsequium se præstare; Judæorum autem omnis qui occidit prædicatores Christi, Deo se putavit præstare obsequium, credens quod deserent Deum Israel quicumque converterentur ad Christum. Hinc ergo accessit, & zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, obsequium se Deo præstare credentes occidebant eos. Chrysostomus (homil. 76.) Deinde consolationem inducit dicens: Et hæc omnia facient vobis, quia non noverant Patrem, neque me: quasi dicat: Sufficit vobis in consolationem, propter me, & Patrem hæc pati. Augustinus (tract. 93.) Ne autem ignaros atque (6) impatiatos animos mala improvisa, quamvis cito transitura, turbarent; hanc fuisse causam ut hæc eis prænuntiaret, ostendit subdens: Hæc locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini quia dixi vobis. Hora eorum, hora tenebrosa, hora nocturna; sed non Judæorum separatam. S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) Al. Sed hoc. (2) Al. Apostolus. (3) Al. quam in hac vita sine Judæorum congregationibus morari: ut sic turbarentur qui Dei, non hominum gloriam requirebant? (4) Al. Separati. (5) Al. deserant. (6) Al. imperitos. (7) Al. suscitavit. (8) Nicolai addit sunt. (9) Al. omittitur hic. (10) Fidellet & ejus presentia illos consolabatur, ut vocat idem Nicolaus. (11) Al. & Judaica adjecit. (12) Al. desit qui. (13) Al. & hæc mitigatio.

à se diem Christianorum nulla confusione suscitavit. Chrysostomus (hom. 77.) Sed & propter aliam causam hoc prædixit, ut non dicerent, quoniam non prævidit futura; & hoc significat cum dixit: Reminiscamini quia ego dixi vobis. Et ut non possent dicere, quoniam blandiens nobis, ea quæ ad gratiam (8) dicebat solum. Cujus autem gratia hoc à principio non dixit ostendit dicens: Hæc autem ab initio vobis non dixi, quia vobiscum eram: quia scilicet in custodia mea eratis, & licetum erat interrogare, quando volebatis, & super me totum prælium vertebatur, unde superfluum erat hoc à principio vobis dicere; non quia hæc tunc non noveram, propterea non dixi. Augustinus (tract. 94.) Sed alii tres Evangelistæ eum prædixisse ista demonstrant, antequam ventum esset ad cenam, quæ peracta, secundum Joannem, ista locutus est. An forte hinc ista solvitur questio, quia & illi eum noverant proximum fuisse passioni cum hoc diceret? Non ergo ab initio quando cum illis erat? Sed Matheus non solum imminente passione, verum etiam ab initio hæc denuntiata esse commemorat. Quid sibi ergo vult quod (9) hic dicitur: Hæc autem ab initio non dixi, nisi quia ea quæ hic dicit de Spiritu Sancto, quod sit venturus ad eos; & testimonium perhibiturus quando mala passuri sunt, hæc eis ab initio non dixit, quoniam cum ipsis erat, (10) & ejus presentia consolabatur? Abscessurus autem, oportebat ut diceret illum esse venturum per quem caritate diffusa in cordibus suis verbum Dei cum fiducia predicarent. Chrysostomus (hom. 77.) Mel prædixit quidem, quoniam flagella paterentur; non autem quod mors eorum reputaretur ut Dei cultura: quod maxime poterat eos a tonitis facere. Vel quia illic ea quæ à Gentibus debebant pati dixit; hic autem (11) & quæ à Judæis dicitur.

(b) Chrysostomus (hom. ead.) Quia discipulos nondum perfectos tristitia impugnabat, eos Dominus increpando dirigit, dicens: Et nunc vado ad eum qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis? Audientes enim, quoniam (12) qui interficiet vos, opinabitur se obsequium præstare Deo, ita ceciderunt ut nihil ei loqueretur: & ideo subditur: Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. Non parva autem (13) est hæc mitigatio, scire eos quoniam severat Dominus tristitiæ eorum, superabundantiam & propter desertionem ejus, & propter mala quæ dederunt se passuros, &

accipiendum esse, docet etiam à Patre accipienda, à se tamen accipi, quia omnia quæ Patris sunt, sua sunt. Non habet hæc unitas diversitatem, nec differt à quo acceptum sit, quod datum à Patre, datum referatur à Filio.

(d) *Chrysostronus* (hom. 78.) Postquam Dominus discipulos (1) relevavit per ea quæ de Spiritu Sancto promissit, rursus eorum oppressum sensum, dicens: *Modicum & jam non videbitis me.* Hoc autem facit, ut assuefaciat eos per tristitiam auditionem, bene ferre suam separationem: eam enim quæ dolet animam, & à tristitia multa detinetur, nihil ita consuevit quietare, ut (2) quæ tristitiam pariunt verba revoluta contigine. *Beda.* (a) Dicit enim: *Modicum & jam non videbitis me:* quia tentus est nocte illa à Judæis, & in mane crucifixus, & vespere sepultus: ab humanis est seclusus obtutibus. *Chrysostronus* (homil. eadem.) Si vero quis diligenter scrutabitur, hoc consolationis est dicere. *Quoniam ad Patrem vado:* hoc enim est ostendere quod non perierit, sed mors ejus translatio sit: & aliam consolationem eis imposuit cum adjecit: *Et iterum modicum & videbitis me:* ostendens quoniam & redibit, & in paucis erit & separatio, & continua quæ cum eis coexistentia. *Augustinus* (tract. 101.) Hæc autem verba Domini obfcura erant discipulis, antequam id quod dicit esset impletum: unde sequitur: *Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc quod dicit nobis: Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad Patrem?* *Chrysostronus* (hom. eadem.) Hoc autem non intelligebant, aut propter tristitiam, quæ amovebat à mente eorum ea quæ dicebantur, aut propter immanifestationem eorum quæ dicebantur: idcirco videbatur eis duo contraria ponere, non existentia contraria. Si enim videbimus te, ajunt; quomodo vadis? Si vero vadis, qualiter te videbimus? Propterea dicunt: *Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum? Nescimus quid loquitur.* *Augustinus* (tract. eodem.) Nam in præcedentibus, quia non dixerat, *Modicum*, sed dixerat, *Ad Patrem vado*, aperte illis visus est loqui. Nunc ergo quod illis tunc obsecrum fuit, & mox manifestatum est, jam nobis utique manifestum est. Post paululum enim passus est, & non viderunt eum, factus post paululum resurrexit, & viderunt eum. Dicit autem: *Et jam non videbitis me:* quia scilicet mortalem Christum ulterius non viderunt. *Alcuinus.* Nec aliter. Modicum tempus est futurum quo non videbitis me, id est illud triduum quo in sepulchro quiescit; & iterum est modicum futurum tempus

quo videbitis me, id est illi quadraginta dies, in quibus eis sepius post passionem suam usque ad tempus ascensionis suæ apparuit; & ideo illo modico tempore videbitis me, quia vado ad Patrem: quia non semper in terra corporaliter sum mansurus, sed per humanitatem quam assumpsi, ascensus in cælum. Sequitur: *Cognovit autem Jesus quia volebant eum interrogare: & dixit eis: De hoc quæratis inter vos, quia dixi vobis, Modicum & non videbitis me. Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos.* Ignorantiam ipsorum pius magister intelligens, secundum illorum dubitationem respondit, quasi expositurus quid esset quod dixit. *Augustinus* (tract. eodem.) Quod sic accipi potest, quia contristati sunt discipuli de morte Domini, & confestim de resurrectione lætati. Mundus autem (quo nomini significati sunt inimici, à quibus Christus occisus est) (3) tunc utriusque lætatur est occiso Christo quando sunt discipuli contristati: unde sequitur: *Mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini; sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* *Alcuinus.* Sed & cunctis fidelibus convenit hic sermo Domini, qui per lacrymas presensque præsentis ad quædam æterna continent. Plentibus autem iustis, mundus gaudet, quia in præsentem delectatur, alterius vitæ nulla gaudia sperantes. *Chrysostronus* (hom. cit.) Deinde ostendens quoniam tristitia parit gaudium, & quoniam tristitia brevis, lætitia vero infinita est, ad exemplum venit mundanum, dicens: *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus, cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* *Augustinus* (tract. eod.) Ista similitudo ad intelligendum non videtur esse difficilis: quoniam comparatio ejus in promptu est, eodem ipso exponente cur dicta sit: nam sequitur: *Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum.* Parturicio quippe tristitiæ, partus autem gaudio comparatur; quod tunc magis esse consuevit quando non puella, sed puer nascitur. Quod vero subdit: *Et gaudium vestrum nemo tollet à vobis,* quia gaudium ipsorum ipse Jesus est, significat quod à Apostolis Roman. 6. 7. Christus resurgens ex mortuis jam non moritur. *Chrysostronus* (hom. ead.) Significat etiam prædicto exemplo quoniam solvit ipsæ mortis pressuras, & novum hominem regenerans esse fecit. Et non dixit quoniam non erit ei tribulatio; sed neque meminit ejus tantam esse quod succedit gaudium: ita erit & sanctis. Et non dixit: *Quoniam natus est puer, sed quomodo*

niam homo; occulte suam resurrectionem insinuans. *Augustinus* (tract. eod.) Vel de futuris visione, & gaudio, quæ superius dicta sunt, melius existimo intelligi, *Modicum & jam non videbitis me:* modicum enim est hoc totam spatium quo præsens pervolat sæculum; ideo namque addidit, *Quia vado ad Patrem;* quod ad superiorem sententiam referendum est, ubi ait, *Modicum & jam non videbitis me;* non ad posteriorem, ubi ait, *Modicum & videbitis me.* Bundo quippe ad Patrem, facturus erat ut eum non viderent. Illis ergo ait, *Modicum & jam non videbitis me,* qui eum tunc corporaliter videbant: quia iturus erat ad Patrem, & eum deinceps mortales visuri non erant qualem cum ista loquebatur videbant. Quod vero addidit, *Et iterum modicum & videbitis me,* universam promissit Ecclesiæ. Hoc autem modicum longum nobis videtur, quoniam adhuc agitur; cum finitum fuerit, tunc sentiemus quam modicum fuerit. *Alcuinus.* Mulier autem sancta Ecclesia est, propter fecunditatem bonorum operum, & quia spiritales Deo filios generat. Hæc mulier dum parit, id est dum in mundo virtutum profectibus insistit, dum undique tentatur, & affligitur, tristitiam habet de hoc, quia venit hora ejus ut patiatur: quia nemo carnem suam odio habuit. *Augustinus* (tract. 101.) Nec tamen in hujus gaudii parturitione sine gaudio tristes sumus; sed, sicut Apostolus ait Rom. 12. 12. spe, gaudentes: quia & ipsa mulier parturienti, cui comparati sumus, plus gaudet de mox futura prole quam tristis est de presenti dolore. *Alcuinus.* Sed cum pepererit, id est cum devicto labore certamine ad palmam pervenerit, jam non meminit pressuræ præcedentis, propter gaudium peceptæ retributionis, quia natus est homo in mundum. Sicut enim mulier nato in hoc mundo homine lætatur, ita Ecclesia, nato in vitam æternam fidelium populo, exultatione repletur. *Beda.* (a) Nec novum debet videri si natus dicatur, qui ex hac vita migraverit: sicut enim consuevit nasci dicitur cum quis de utero matris procedens in hanc lucem ingreditur, ita potest natus appellari qui solutus à vinculis carnis ad lucem æternam sublimatur: unde sanctorum solemnitas, non funebria, sed natalitia vocantur. *Alcuinus.* Quod autem dicit, *Iterum videbo vos,* id est assumam vos ad me ipsum. Vel iterum videbo vos; id est, iterum videndus apparebo; & gaudebit cor vestrum. *Augustinus* (tract. eodem.) Hinc enim totius laboris sui fructum Ecclesia nunc parturi desiderando, tunc est parturitura cernendo. Et ideo masculum, quoniam ad istum

tractum contemplationis, cuncta officia referuntur actionis: solus enim liber est qui propriam se appetitur, non referitur ad aliud: hinc servit actio. Ad hoc enim referitur quidquid bene agitur: ibi est finis qui sufficit nobis: æternus igitur erit. Neque enim finis nobis sufficit nisi cujus nullus est finis. De hoc igitur quod sufficit nobis rectissimi mea vidimus: *Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.*

(e) *Chrysostronus* (hom. 78.) Rursus ostendit Dominus quod expedit eum abire, cum dicit: *Et in illo die me non rogabitis quidquam.* *Augustinus* (tract. 101.) Hoc verbum quod est rogare, non solum petere, verum & interrogare significat, & Græcum Evangelium, unde hoc translatum est, tale habet verbum quod utrumque possit intelligi. *Chrysostronus* (hom. ead.) Dicit ergo, *Et in illo die,* scilicet cum resurrectione, *me non rogabitis quidquam,* id est non dicetis: *Ostende nobis Patrem, & Quo vadis?* quoniam scitis per Spiritum Sanctum. Vel non rogabitis me; id est, non indigebitis mediatore ad impetrandum; sed sufficit nomen meum, quod invocantes, omnia accipietis: unde sequitur: *Amen amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Ostendit autem nominis virtutem, si non visus, neque rogatus, sed nominatus solum apud Patrem facit mirabilia. Non ergo, ait, existimetis, quia de reliquo non ero vobiscum, vos detestatis esse: nomen enim meum majorem dabit vobis securitatem: unde sequitur: *Usque modo non potestis quidquam in nomine meo. Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.* *Theophylactus.* Alacritas enim vestra tunc erit inegerimã; cum ad vota vobis petita succedat. *Chrysostronus* (hom. eadem.) Quia (1) obumbrata erant quæ dicta sunt, subiunxit: *Hæc in proverbis locutus sum vobis. Petiit hora cum jam non in proverbis loquar vobis;* id est, erit tempus quando scietis omnia manifeste; dicit autem resurrectionis tempus: *sed palam de Patre meo annuntiabo vobis:* etenim quadraginta diebus disputavit cum eis congregatis, loquens de regno Dei. Et hinc, inquit, in timore existentes non attenditis his quæ dicuntur; tunc autem resuscitatos videntes, poteritis palam omnia dicere. *Theophylactus.* Adhuc præbet illis fiduciam, quoniam recipient in tentationibus auxilium desuper, cum subdit: *In illo die in nomine meo petetis:* adeo asserto vobis Patrem favere quod neque intervenit meo ulterius indigebitis; unde subdit: *Et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem pro vobis: ipse enim Pater amat vos.* Porro ne resiliant à Domino, velut eo ulterius non egentes, subiungit: *Quia vos me*

(1) Al. revelavit. (2) Al. desit quæ. (3) Al. tunc itaque lætati sunt occiso Christo, &c.)
EX EDIT. P. NICOL. (e) Hom. 1. dominica secundæ post octavam paschæ.

(r) Al. Quia igitur obumbrata.
EX EDIT. P. NICOL. (a) In hom. dominica secundæ post octavam paschæ.

amatis; quasi dicat: Ob hoc diligit vos Pater, quia vos me dilexistis. Cum itaque excideritis ab amore meo, confestim & a paterno decidetis. *Augustinus* (tract. 102.) Sed numquid ideo amat, ille, quia nos amamus; an potius quia ille amat, ideo nos amamus? Hoc ipse Evangelista in Epistola sua 1. cap. 4. dicit: „Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos.“ Amat ergo nos Pater, quia nos amamus Filium, cum à Patre, & Filio accepimus, ut Patrem amemus, & Filium. Amavit ipse quod fecit; sed non in nobis faceret quod amaret, nisi antequam id faceret nos amaret. *Hilarius* 6. de Trin. (circ. med.) Caret etiam apud Patrem intercessionis necessitate perfecta de Filio fides, quæ quod à Deo exierit, credit, atque amat, & per seipsam jam & audiri meretur, & amari, natum ex Deo Filium, missumque confessa: unde sequitur: *Et credidistis quia à Deo exiit*. Nativitas itaque ejus, & adventus ostenditur cum subdit: *Exiit à Patre, & venit in mundum*. Alterum in dispensatione, alterum in natura est. A Patre enim venisse, & à Deo exisse, non est significationis eisdem; cum aliud sit à Deo in substantiam nativitas exisse, aliud à Patre in hunc mundum ad consummanda salutis nostræ sacramenta venisse. Cum autem exire à Deo sit ex nativitate subsistere, quid aliud quam Deus esse posset? *Chrysostomus* (homil. 78.) Quia vero resurrectionis sermo non modicum eos mitigabat, & cum hoc audire quod à Deo exiit, & illuc vadit, continuè ea circumvolvitur: unde sequitur: *Ierum relinquo mundum, & vado ad Patrem*. Nam hoc quidem certificabat quoniam recte in ipsum credebant; hoc vero quoniam submunitione ejus futuri erant. *Augustinus* (tract. 102.) Exiit enim à Patre, quia de Patre est; in mundum venit, quia mundo suum corpus ostendit. Mundum reliquit corporali discessione, perrexit ad Patrem hominis ascensione; nec mundum deseruit presentie gubernatione: quia sic in mundum venit exiens à Patre ut non desereret Patrem. Sed Dominum Jesum Christum posteaquam resurrexit, & interrogatum legimus, & rogatum: nam interrogatus est à discipulis ascensus in cælum, quando regnum restitueret Israel; rogatus est à Stephano cum esset in cælo, ut spiritum ejus susciperet. Et quis audeat dicere rogandum non esse immortalem, rogari debuisse mortalem? Puto ergo, quod dicit, *In illa die me non rogabitis quidquam*, non ad illud tempus referendum esse quod resurrexit, sed ad illud quando videbimus eum sicuti est; quæ visio non temporalis vitæ est, sed

(1) *Al.* nihil rogamus, nihil interrogamus. (2) *Al.* unicuique. (3) *Al.* Quia. (4) *Nicolaï commate omisso legit in Trinitate.* (5) *Al.* omittitur sanctos.

nit hora cum jam non in proverbis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis. Possem dicere hanc de qua loquitur horam futurum sæculum intelligi, ubi videbimus palam quod Apostolus dicit 1. Corinth. 13. „Facie ad faciem:“ ut quod ait, *Hæc in proverbis locutus sum vobis*, hoc sit quod ab Apostolo dictum est ibi. „Videmus nunc per speculum in ænigmo,“ mat. „Annuntiabo autem vobis, quia per Filium Pater videbitur: neque enim „Patrem,“ quis cognoscit nisi Filius, & cui voluerit Filius,“ lius revelare: „Matth. 11. *Gregorius* 30. Mor. (cap. 8. in nov. codd. cap. 5.) Palam quippe de Patre annuntiare se asserit: quia per patefactam tunc majestatis suæ speciem, & quomodo ipse gignenti non impar oriatur, & quomodo utrorumque Spiritus utriusque coæternus procedat offendit. *Augustinus* (tract. 102.) Sed istum sensum videtur impedire quod sequitur: *In illo die in nomine meo petitis*: in futuro enim sæculo quid peturi sumus, quando satiabitur in bonis desiderium nostrum? Peticio namque alicujus est indigentia. Relinquitur itaque ut intelligatur Jesus discipulos suos de carnalibus, vel animalibus spiritualibus esse facturus. Homo autem animalis sic audit quæcumque audit de Dei natura ut aliud quam corpus cogitare non possit. Ideo proverbialia illi sunt quæcumque dicta sapientia de incorporea, immutabilique substantia; non quod tanquam proverbialia deputer, sed quia sic cogitat quomodo qui proverbialia solent audire, neque intelligere. Cum vero spiritalis cœperit omnia judicare, etiam si in hac vita velut per speculum, & ex parte perspicit, tamen nullo corporis sensu, nulla imaginaria cogitatione, sed mentis certissima intelligentia capit Deum non corpus esse, sed spiritum. Ita palam de Patre annuntiante Filio ut ejusdem substantia conspicitur & ipse qui annuntiat, (1) nunc in ejus nomine petunt qui petunt: quia in sono ejus nominis non aliud quam res ipsa est quæ hoc nomine vocatur, intelligunt. Hi possunt cogitare Dominum nostrum Jesum Christum, in quantum homo est, pro nobis interpellare Patrem; in quantum Deus est, nos exaudire cum Patre: quod eum significasse arbitror, ubi ait: *Et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem pro vobis*. Ad hoc quippe intendum, quomodo non roget Patrem Filium, sed simul exaudiant rogantes Pater, & Filius, non nisi spiritalis oculus mentis ascendit.

(1) *Chrysostomus* (hom. 78.) Quia discipulos hoc maxime respicere fecit quod erant Patris amici, propterea dicunt se cognoscere quod omnia nosset: unde sequitur: *Dicunt si discipuli*. *S. Thom. Oper. Tom. IX.*

(1) *Al.* tunc. (2) *Al.* interrogat. (3) *Al.* omittitur non est defectio.

ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. *Augustinus* (tract. 103.) Cum autem adhuc promittatur futura illa hora in qua sine proverbis locuturus est; cur isti hoc dicant, nisi quia illa quæ scit ipsis non intelligentibus esse proverbialia, usque adeo non intelligunt ut nec saltem non se intelligere intelligant? *Chrysostomus* (hom. 78.) Quoniam autem ad id quod in eorum mente erat respondit, subdunt: *Nunc scimus quoniam scis omnia*. Videt qualiter imperfecte se habebant, qui post tot, & tanta demonstrata dicant, *Nunc scimus*; & hoc dicunt tanquam ei quamdam gratiam tribuentes. *Et non est opus tibi ut quis te interroget*, hoc est, antequam audias, nosse ea quæ scandalizant nos, & quiescere nos fecisti dicens: *Quoniam Pater vos amat*. *Augustinus* (tract. 103.) Quid ergo vult sibi quod ei quem sciebant nosse omnia, cum dicere debuisset videantur: Non est opus tibi ut quidquam interroget: dicendum potius putaverunt: *Non est opus tibi ut quis te interroget*? Quod utrumque legimus factum, & interrogasse scilicet Dominum, & interrogatum fuisse. Sed hoc cito solvitur: quia hoc non ei, sed illis potius opus erat quos (2) interrogabat, vel à quibus interrogabatur. Neque enim aliquos ille interrogabat, ut ab eis aliquid disceret, sed eos potius ut doceret; & qui interrogabat eum, volentes ab eo aliquid discere, illis profecto id opus erat ut scirent ab eo aliqua qui noverat omnia. Ille autem non opus habebat ut quod ab eo scire quisque vellet, per ipsius cognosceret interrogationem: quia priusquam interrogaretur, interrogatorum noverat voluntatem. Prævidere autem cogitationes hominum, magnum Domino non erat, sed magnum parvulis erat, qui subdunt: *In hoc credimus quia à Deo exiit*. *Hilarius* 6. de Trin. (post med.) Per id enim credunt quod à Deo exiit, quia ea quæ Dei sunt agit. Nam cum Dominus utrumque dixisset, *À Deo exiit, & À Patre venit in hunc mundum*, nihil admirationis in eo habuerunt quod frequenter audierunt: unde non addunt: *À Patre venisti in hunc mundum*: sciebant enim à Deo missum, exisse tamen à Deo nesciebant. Inenarrabilem vero illam Filii nativitatem per virtutem dicti istius intelligentes, tunc primum cœperunt advertere, cum illam sine proverbis profiterentur esse locutum. Non enim per consuetudinem humani partus Deus ex Deo nascitur, cujus à Deo exitio potius quam partus est. Est enim unus ex uno: non est portio, (3) non est defectio, non est diminutio, non derivatio; non est protensio, non passio, sed viventis naturæ ex vivente nativitas est. Deus ex Deo

xiens est, non creatura in Dei nomine electa, non ut esset cœpit ex nihilo; sed exiit a manente, & existit significationem habet natiuitatis, non inchoationis. *Augustinus* (tract. 103.) Denique de ipsa eorum etate adhuc secundum interiorum hominem parva, & infirma eos admonet: unde subditur: *Respondit eis Jesus, Modo creditis, Bede. Quod duobus modis pronuntiaripotest, affirmando scilicet, & insultando. Si insultando, hic est sensus: Tardius ad credendum evigilastis: Ecce enim venit hora ut dispergamini unusquisque in propria, &c. Si affirmando, sensus est: Verum est quod creditis; sed ecce venit hora ut dispergamini unusquisque in propria, &c. me solum relinquantis. Augustinus* (tract. 103.) Non enim quando comprehensus est, tantummodo carne sua ejus carnem, verumetiam mentem reliquerunt fidem. *Chrysostomus* (hom. 78.) Dicit autem, *Dispergamini*, scilicet quando tradat: tantum enim vobis dominabitur timor ut neque simul possitis recedere. Sed ego ex hoc nullum patiar malum: unde subdit: *Et non sum solus, quia Pater mecum est, Augustinus* (tract. eod.) Ad hoc intelligendum eos volebat extendi, & crescere, ne sic a Patre Filium cogitarent existisse ut putarent etiam recessisse. Deinde sermonem concludit dicens: *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. Chrysostomus* (ut supra.) Id est, ut non abiciatis me a mente vestra. Non enim nunc solum quando comprehendat, sicut vobis adversa, sed donec eritis in mundo, pressuram habebitis, id est tribulationem; & hoc est quod

(1) *Al. auxiliari.*

CAPUT XVII.

(a) **H**æc locutus est Jesus; & sublevatis oculis in cælum dixit: Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te: sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum. Ego te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut facerem. Et nunc clarifica me tu Pater apud te ipsum claritate quam habui, priusquam mundus fieret, apud te.

(b) Manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo. Tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum servaverunt. Nunc cognoverunt quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt: quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt, & cognoverunt vere quia a te exiivi, & crediderunt quia tu me misisti.

(c) Ego pro eis rogo; non pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis. Et jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sit unum, sicut & nos. Cum essem cum eis ego servabam eos in nomine tuo: quos dedisti mihi ego custodivi, & nemo ex eis perit, nisi filius perditionis, ut Scipura impicatur. Nunc autem ad te venio, & hæc loquor tu mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

Ego

(d) Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo: Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum: & pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

(e) Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus quia tu me misisti. Ego claritatem quam tu dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis & tu in me, ut sint consummati in unum, & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

(f) Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater juste, mundus te non cognovit; ego autem te cognovi, & hi cognoverunt quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

(a) **C**hrisostomus (hom. 79.) Quia dixerat Dominus, *In mundum pressuram habebitis*, post adnotationem in orationem convertitur, erudiens nos in tribulationibus, omnia dimittentis, ad Deum refugere: unde dicitur: *Hæc locutus est Jesus. Bede.* Illa intelligi debent quæ in cœna locutus est, quædam quidem sedendo usque ibi, *Surgite & eamus hinc*; deinde stando usque ad hymni finem, cuius hoc est initium: *Et sublevatis oculis in cælum dixit: Pater, venit hora: clarifica Filium tuum, Chrysostomus* (ibidem.) Propter hoc in cælum oculos elevavit ut nos doceret (1) extensionem quæ est in orationibus, ut stantes sursum aspicimus, non oculis carnis solum, sed & mentis. *Augustinus* (tract. 104.) Poterat autem Dominus in forma servi, si hoc opus esset, orare silentio; sed ita se Patri exhiberi voluit precatorem ut meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad Patrem oratio, discipulorum est edificatio: profecto & nostrum, qui fueramus conscripti lecturi. Hoc autem quod ait, *Pater, venit hora*, ostendit omne tempus, & quid quando faceret, vel fieri sineret, ab illo dispositum qui temporis subditus non est. Non autem credatur hæc hora fato urgente venisse, sed Deo potius ordinante: abit enim ut sidera mori cogere siderum conditorem, *Hilarius* 3. de Trin. (post princ.) Non diem autem, non tempus, sed horam venisse dicit. In hora diei portio est: & quæ erit hæc hora? Jam nunc conspuendus, flagellandus, crucifigendus erat; sed clarificat Pater Filium. Sol de cursu operis defectit, & interitum suum cum eo reliqua mundi elementa senserunt; ad omnes Domini in cruce

pendentis terra tremuit, (2) & eum qui mortuus erat se contestata est non capere. Proclamat Centurio, *Math. 17.* Vere Filius Dei, erat iste: prædictioni consentit effectus. Dominus dixerat, *Clarifica Filium tuum*. Nomen solum nomine contestatus est esse se Filium, sed & proprietate qua dicitur, *Tuum*: multi enim nos filii Dei, sed non talis hic Filius: hic enim proprius & verus est Filius origine, non adptione; veritate non nuncupatione; natiuitate, non creatione. Ergo post clarificationem ejus, veritatem confessio secuta est: nam verum Dei Filium Centurio constetur, ne quis credentium ambigeret quod: aliquis persequentium non negasset. *Augustinus* (tract. 104.) Sed si passione clarificatus dicitur, quanto magis resurrectione? Nam in passione (3) magis ejus humilitas quam claritas commendatur. Quod ergo ait, *Pater, venit hora, clarifica Filium tuum*, sic intelligendum est tanquam dixerit: Venit hora feminandæ humilitatis: fructum non differas claritatis. *Hilarius* 3. de Trin. (ante med.) Sed forte infirmus reperietur Filius dum clarificationem potioris expectat. Et quis non Patrem potiorera constituitur, cum ipse dicat *Supra 14. Pater major me est?* Sed cavendum est ne apud imperitos gloriam Filii honor Patris infirmet; nam sequitur: *Ut Filius tuus clarificet te.* Non ergo infirmus est Filius, vicem clarificationis ipse, eum clarificandus sit, redditurus. Ergo expositio clarificationis danda; vicissimque reddenda eadem: in utroque ostendit divinitatis virtutem. *Augustinus* (tract. 105.) Merito autem queritur quomodo Patrem clarificaverit Filius, cum sempiterna claritas Patris nec distincta fuerit in forma humana, nec augeri poterit

(1) Attentionem reddit *Anianus ex Græco to skteno.* (2) *Al. & in eum qui mortuus erat, &c.* (3) *Al. magis esse humilitatis.*